

УДК 355.232:378.09.33:811.111

Брик Т.О., Лебошина Н.В.
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

ВИКОРИСТАННЯ CLIL (ІНТЕГРОВАНОГО ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО НАВЧАННЯ) У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ВМІНЬ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. Стаття присвячена розгляду сучасної методики предметно-мовного інтегрованого навчання. Розглянута історія виникнення даного підходу, проаналізовано принципи для успішного введення даної методики. Виокремлено види діяльності на практичних заняттях, де застосовується даний підхід до навчання іноземної мови. Зазначено переваги при формуванні комунікативної компетенції за допомогою методики інтегрованого навчання, а також зміст та організаційний підхід до використання даної методики. Предметно-мовне інтегроване навчання має низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням, що може допомогти сформувати вміння іншомовного професійного спілкування.

Ключові слова: предметно-мовне інтегроване навчання, комунікативна компетенція, методика навчання іноземної мови, система оцінювання, технологія навчання.

Bryk T.O., Leboshyna N.V.
Ivan Kozhedub Kharkiv University of Air Force

USE OF CLIL IN THE FORMING PROSPECTIVE OFFICERS' SKILLS OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL COMMUNICATION IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Summary. The article is dedicated to the consideration of modern method of content and language integrated learning. The history of this approach and principles for successful use are analyzed. The types of activities, where this approach is applied, are revealed. Advantages in the formation of communicative competence through the methodology of content and integrated learning are listed.

Keywords: content and language integrated learning, communicative competence, foreign language teaching methodology, rating system, teaching technology.

Постановка проблеми. Зміни в політичному, соціальному, культурному, економічному житті країни потребують високої ефективності навчання офіцерських кадрів у цілому та підготовки до військово-професійної діяльності зокрема. Сучасна методика предметно-мовного інтегрованого навчання має прискорити та покращити даний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Виділено три найбільш поширених інтегрованих предметно-мовних підходи:

- ESP (English for Specific Purposes /Англійська для спеціальних цілей);
- CLIL (Content and Language Integrated Learning (предметно-мовне інтегроване навчання));
- EMI (English as Method of Instruction /Англійська як засіб навчання).

Термін CLIL був вперше введений Девідом Маршем у 1994 році для позначення навчальних ситуацій, де дисципліни викладаються іноземною мовою. Теоретичні основи CLIL базуються на теорії взаємозв'язку мислення й мов Л. Виготського, теорії BICS/CALP Дж. Куммінса, таксономії вмінь і навичок в когнітивній області Блума та ранніх теорій когнітивізму Ван Ліра, С.Крашен, Дж. Брунера.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутні спеціальні праці, присвячені питанню застосування сучасної методики предметно-мовного інтегрованого навчання у процесі формування вмінь іншомовного професійного спілкування курсантів. Ось чому дана робота, присвячена застосуванню методики предметно-мовного інтегрованого на-

вчання саме у вищих військових навчальних закладах, є актуальною.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розгляд застосування сучасної методики предметно-мовного інтегрованого навчання у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Державна політика у сфері вищої освіти, яка визначена Верховною Радою України, ґрунтується на принципах, серед яких особливу увагу науковців привертають думки, щодо «сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу, міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи, забезпечення розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та їх інтеграції» з майбутньою професійною діяльністю випускника.

Потреби сучасного суспільства постійно потребують реформ та розвитку академічної мобільності, втілення нових інтеграційних підходів у програмі навчання в українських вищих навчальних закладах, і у тому числі вищих військових. Знання та володіння іноземною мовою майбутніми фахівцями стало невід'ємною частиною професійної підготовки в умовах міжнародної глобалізації. За цих умов останнім часом іншомовна компетенція майбутніх офіцерів України набуває також особливої важливості в умовах реформування Збройних Сил за стандартами НАТО та постійного поширення професійного взаємообміну. Для виконання цієї задачі виникає потреба не тільки

у збільшенні кількості годин з іншомовної підготовки та переробки навчальних програм, але і у поступовому переході до викладання професійно-орієнтованих дисциплін іноземною мовою.

Впродовж останнього десятиріччя в європейських країнах отримало активне поширення інтегроване навчання іноземної мови та фахових дисциплін одночасно або предметно-мовне інтегроване навчання. В українських вишах дана методика ще тільки починає свій шлях і прагне зайняти своє почесне місце в навчальних програмах кращих освітніх установ. Предметно-мовне інтегроване навчання є одним з ефективних засобів встановлення міждисциплінарних зв'язків й успішно готує майбутнього фахівця до іншомовного професійного спілкування.

Виділяють три найбільш поширених інтегрованих предметно мовних підходи:

- ESP (English for Specific Purposes / Англійська для спеціальних цілей);
- CLIL (Content and Language Integrated Learning (предметно-мовне інтегроване навчання));
- EMI (English as Method of Instruction / Англійська як засіб навчання).

Всі три термінологічних поняття використовуються у викладанні фахово-орієнтованої іноземної мови, у якому можуть по-різному поєднуватися власне лінгвістичні і суто спеціальні змістовні аспекти. Розглянемо детальніше шляхи впровадження інтегрованого предметно-мовного підходу CLIL (Content and Language Integrated Learning). CLIL (Content and Language Integrated Learning – інтегроване предметно-мовне навчання) рекомендовано Європейською комісією для використання у вищих навчальних закладах, оскільки, по-перше, надає можливість тим, хто навчається, у тому числі курсантам, вивчати дисципліну та іноземну мову одночасно; по-друге, для вивчення іноземної мови не потрібні додаткові години в навчальному плані, що сприяє інтенсифікації професійної підготовки у вищому навчальному закладі [10].

Термін CLIL був вперше введений Девідом Маршем у 1994 році для позначення навчальних ситуацій, де дисципліни викладаються іноземною мовою [9]. Теоретичні основи CLIL базуються на теорії взаємозв'язку мислення й мов Л. Віготського [7], теорії BICS/CALP Дж. Куммінса [6], таксономії вмінь і навичок в когнітивній області Блума [2] та ранніх теорій когнітивізму Ван Ліп, С. Крашен, Дж. Брунера [1; 8]. Кінцевою метою CLIL є формування у студентів (курсантів) CALP – когнітивної/академічної мовної компетенції шляхом інтеграції їх попереднього досвіду і особистих інтересів у відповідній предметній області. В результаті вивчення робіт за цією темою був зроблений висновок, що дана компетенція, спрямована на синтез розумових навичок вищого порядку і засобів їх вербалізації іншою мовою.

Було введено поняття «когнітивна/академічна мовна компетенція» як інтеграційна характеристика особистості, що включає в себе здатність і готовність до здійснення навчально-пізнавальної діяльності з використанням іноземної мови.

У структуру когнітивної/академічної мовної компетенції входять три компоненти: когнітивний компонент (визначається рівнем розвитку розумових навичок вищого порядку (аналіз, синтез, оцінка) з досліджуваної дисципліни, що характеризується

здатністю чітко викладати думки, аргументувати й аналізувати отримані результати, будувати докази, висловлювати судження, відокремлювати частини цілого і виявляти взаємозв'язки між ними, узагальнювати, вміння виділяти основну і другорядну інформацію, оцінювати та інтерпретувати явища); академічний компонент (знання термінологічного мінімуму, мовних кліше, типових для досліджуваної дисципліни, вміння давати визначення, коментувати рішення математичних задач двома мовами, правильно розуміти символіку, характерну для математики, працювати з графічним матеріалом, розвиток навчальних стратегій, які включають в себе дії і операції, які використовуються курсантами з метою оптимізації процесу отримання і зберігання лексичної інформації, засвоєння слів, їх пригадування для вирішення мовленнєвих завдань в процесі вживання і сприйняття іноземної лексики); мовний компонент (знання про систему, що вивчається і сформовані на їх основі навички оперування мовними (лексико-граматичними і фонетичними) засобами спілкування).

CLIL має низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням, що може допомогти сформувати вміння іншомовного професійного спілкування. По-перше, відбувається повноцінне занурення курсантів в мовне середовище, оскільки вони пропускають через себе досить великий обсяг мовного матеріалу. По-друге, збагачується словниковий запас курсанта за рахунок предметної термінології, розвиваються його вміння і навички у сфері використання академічної іноземної мови. По-третє, CLIL сприяє більш глибокому розумінню наукових понять, курсантам легше засвоїти наукові поняття, оскільки розуміння терміна і його співвідношення з відповідним науковим поняттям відбуваються одночасно.

У процесі використання CLIL відбувається взаємодія когнітивних процесів, що застосовуються при вивченні іноземної мови та дисципліни немовного циклу, наприклад, математики, що має позитивний синергетичний ефект, що виражається в розвитку розумових навичок курсанта і в підвищенні мотивації до вивчення дисципліни та другої мови. Моделювання CLIL регламентується наступними дидактичними принципами (рис. 1).

Принцип 4-х «С», розроблений Дж. Каулі, є провідним в теорії інтегрованого предметно-мовного навчання [5]. Він полягає в тому, що в основі CLIL знаходяться 4 компоненти: Content (зміст), Communication (спілкування), Cognition (пізнання), Culture (культура).

На основі інтегрованого предметно-мовного підходу і принципів 4-х «С» була спроектована модель інтегрованого предметно-мовного навчання засобами української та англійської мов у вищій школі. Модель включає в себе цільовий, змістовний, процесуальний і результативний компоненти. Метою моделі є формування когнітивної/академічної мовної компетенції курсанта, зокрема його когнітивного і академічного компонентів. Процесуальний компонент включає в себе стратегії, методи, форми і засоби навчання. Серед стратегій інтегрованого предметно-мовного навчання варто виділити технологію «scaffolding», яка полягає у всебічній підтримці курсанта, що сприяє зменшенню когнітивного та лінгвістичного навантаження при вивченні дисципліни іноземною

мовою. Також, з метою ефективного впровадження CLIL науковцями були розроблені пріоритетні напрями щодо реалізації та впровадження підходів та моделей міждисциплінарної інтеграції: 1. Створення міждисциплінарних педагогічних тандемів і кластерів; 2. Педагогічна система підтримки мовного навчання на заняттях за професійно спрямованими дисциплінами; 3. Педагогічна система підтримки предметного навчання на заняттях з іноземної мови; 4. Формування міждисциплінарних тем та проектів; 5. Розробка профільних курсів іноземною мовою, інтегрованих в зміст профільної освіти [1; 5; 8]. Існують певні педагогічні принципи, яких, на думку експертів в даній області Джеремі Хармер і Маттіаса Бела, необхідно дотримуватися для успішного впровадження методики CLIL: 1) інтенсивна соціальна взаємодія в аудиторії між викладачем і студентом (курсантом), а також між самими студентами (курсантами); 2) активна робота в парах і групах; 3) використання багатого автентичного навчального матеріалу; 4) полікультурне середовище; 5) розвиток креативного мислення; 6) активна підтримка і допомога викладача в процесі навчання.

Використання технології CLIL дозволяє зробити вивчення мови більш цілеспрямованим, оскільки мова використовується для вирішення конкретних комунікативних завдань. Крім того, студенти (курсанти) мають можливість краще пізнати і зрозуміти культуру мови, що вивчається, що веде до формування соціокультурної компетенції студентів (курсантів). Студент (курсант) пропускає через себе досить великий обсяг мовного матеріалу, що представляє собою повноцінне занурення в природне мовне середовище.

Необхідно також відзначити те, що робота над різними темами дозволяє вивчити специфічні терміни, визначені мовні конструкції, що сприяє поповненню словникового запасу курсанта предметною термінологією і готує його до подальшого вивчення і застосування отриманих знань і вмінь. При плануванні навчальних занять викладач повинен враховувати такі фактори, як: соціально-лінгвістичне середовище курсантів; наскільки курсанти знайомі з вивченням предметів іноземною мовою і чи був у них такий досвід.

Однак при величезній кількості позитивних сторін, при впровадженні даної методики в навчальний процес можуть виникнути деякі проблеми. Однією з таких проблем є відсутність у викладачів інозем-

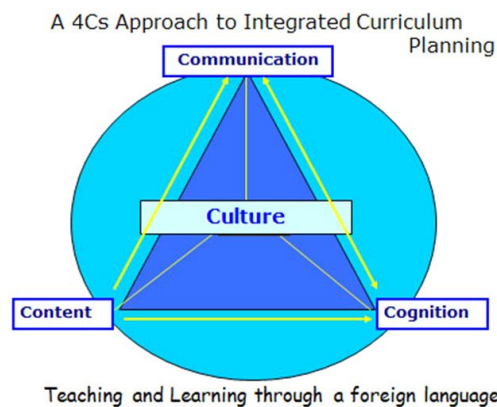

Рис. 1. Принцип 4-х С

ної мови достатніх знань з того чи іншого предмету, оскільки в силу своєї лінгвістичної або педагогічної освіти вони не володіють спеціальною професійною лексикою. Інша проблема полягає в тому, що викладач-предметник або взагалі не володіє мовою, або знає її на недостатньо високому рівні. Так само слід зазначити недостатню кількість академічних годин, що виділяються для практичних занять з навчального предмету «Іноземна мова».

Незважаючи на деякі складності впровадження технології CLIL, вона дозволяє вирішувати значно розширене коло освітніх завдань. Вивчення іноземної мови і немовного предмета одночасно є додатковим засобом для досягнення освітніх цілей і має позитивні сторони як для вивчення іноземної мови, так і немовного предмета.

Суттєвою особливістю використання CLIL є міжнаочна інтеграція між іноземною мовою як навчальним предметом і дисциплінами інженерної спрямованості [3]. На підставі міжнаочної інтеграції стає можливим подолання предметно-центрованої системи викладання і посилення її гуманістичної орієнтації.

Висновки і пропозиції. Ми можемо зробити висновок, що використання технології CLIL в процесі вивчення іноземної мови може покращити та пришвидшити процес формування вмінь іншомовного професійного спілкування курсантами ВВНЗ. Важливо відзначити, що в рамках предметно-мовного інтегрованого навчання не потрібно додаткового часу для вивчення іноземної мови, оскільки її вивчення відбувається в ході пізнання інших дисциплін.

Список літератури:

1. Anderson L.W., Krathwohl D.R. A taxonomy for learning, teaching, and assessing. New York : Longman, 2000, pp. 67–98.
2. Bloom B.S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, cognitive domain. New York : Longman, 1994, pp. 54–87.
3. Бурдакова О.Н., Джалалова А.А., Рауд Н.П. Методика інтегрованого обучения предмету и языку в учебном процессе Нарвского колледжа ТУ. URL: http://www.narva.ut.ee/sites/default/files/narva_files/NK%20LAK%20uringu%20raport%20vene%20k%202011%20_2_.pdf
4. Coyle D., Hood Ph., Marsh D. CLIL Content and Language Integrated Learning. CUP, 2010, 182 p.
5. Cowley S.J. Distributed Language. Ed. S.J. Cowley. University of Hertfordshire. UK : John Bendjamins Publishing Company, 2011, pp. 45–49.
6. Cummins. J. Biligual Education and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy. San Diego : College Hill, 1984, p. 103.
7. Vygotsky L., Cole M. Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978, 78 p.
8. Krashen S. Second Language Acquisition and Second Language Learning. Pergamon Press Inc. 1981. URL: http://www.sdkrashen.com/content/books/sl_acquisition_and_learning.pdf
9. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension Actions, Trends and Foresight Potential. 2002.
10. Рада Європи, 800 мільйонів європейців. Public Relation Service of the Council of Europe. Ukrainian Version. 2001. 75 p.